

Paweł Antonowicz

Wybrane aspekty analizy struktury upadłości przedsiębiorstw w Polsce w roku 2007

Słowa kluczowe: *upadłość przedsiębiorstw, bankructwo, kryzys gospodarczy, newralgiczne sektory*

Abstrakt: W artykule przeprowadzona została wielowymiarowa analiza strukturalna dotycząca procesów upadłościowych, jakimi były objęte przedsiębiorstwa funkcjonujące w 2007 roku oraz w 1. połowie 2008 roku w Polsce. Badaniem objęta została populacja wszystkich jednostek gospodarczych (667 podmiotów), względem których sądy rejonowe (gospodarcze) w Polsce prowadziły sprawy w przedmiocie ogłoszenia upadłości. Autor wskazał na natężenie prowadzonych spraw sądowych w poszczególnych województwach Polski, wykorzystując miarę współczynnika lokalizacji (LQ). Dzięki temu możliwe było określenie, w jakich województwach występowała ponadprzeciętna koncentracja upadłości względem pozostałych obszarów Polski. W artykule przeprowadzona została ponadto analiza struktury upadłych jednostek przy zastosowaniu kryterium formy organizacyjno-prawnej, a także dokonując grupowania podstawowych kodów prowadzonej działalności gospodarczej, dzięki czemu możliwe było wskazanie sektorów newralgicznych – w których odnotowana została największa liczba postępowań upadłościowych.

Wprowadzenie

Przedsiębiorstwa, uczestnicząc w procesach gospodarczych, powinny realizować politykę finansową w taki sposób, aby na bieżąco pełnić swoje wymagalne zobowiązania. W przeciwnym przypadku stają się, zgodnie z art. 10 ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze¹, niewypłacalne. Dłużnik niewypłacalny zobligowany jest w terminie dwóch tygodni od dnia, w którym wystąpiła podstawa do ogłoszenia upadłości, zgłosić

¹ DzU z 9 kwietnia 2003 r., nr 60, poz. 535.

w sądzie wniosek w tej sprawie². Za niewypłacalnego uważa się również dłużnika, którego zobowiązania przekroczą wartość majątku, nawet wówczas, gdy na bieżąco te zobowiązania wypełnia³. Mimo że od 2003 r. sukcesywnie maleje liczba toczących się w Polsce procesów upadłościowych, ich stały monitoring pozwala identyfikować branże o ponadprzeciętnej intensyfikacji postępowań dotyczących bankructwa przedsiębiorstw. Analiza ta może stanowić nie tylko podstawę szacowania poziomu sektorowego ryzyka prowadzenia działalności gospodarczej, ale rozpoznaje również newralgiczne branże. Wydaje się ponadto, że tematyka ta stała się niezwykle istotna i aktualna w kontekście globalnych zakłóceń na rynkach finansowych. Nerozstrzygnięta pozostaje kwestia związana z transformacją tej sytuacji na warunki gospodarcze, w jakich funkcjonują polskie przedsiębiorstwa.

Skala i znaczenie procesów upadłościowych w Polsce na tle liczby podmiotów gospodarki narodowej (REGON)

W Polsce pod koniec 2007 r. w Banku Danych Regionalnych GUS⁴ zarejestrowanych było 3 546 103 podmiotów gospodarki narodowej funkcjonujących w sektorze prywatnym oraz 139 505 podmiotów w sektorze publicznym. W przedsiębiorstwach pierwszej podgrupy dominujący udział miały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (2 787 650). W tej grupie w analizowanym okresie powstało 250 676 nowych firm, natomiast wyrejestrowanych zostało 225 633 jednostek (bilans: +25 043). W podgrupie podmiotów sektora publicznego, poza państwowymi i samorządowymi jednostkami prawa budżetowego, dominujący udział miały spółki handlowe (4862) i przedsiębiorstwa państwowe (572).

W tym samym okresie (2007 r.) sąd rejonowy (sąd gospodarczy) wydał 447 orzeczeń o upadłości obejmujących: likwidację majątku dłużnika (376 postępowań) oraz możliwość zawarcia układu (71 postępowań). Liczba spraw upadłościowych toczących się w 2007 roku była o 22% mniejsza niż w roku poprzednim. W tabeli 1 oraz na wykresie pomocniczym przedstawiona została skala analizowanego zjawiska na przestrzeni 11 lat.

Analizując malejącą tendencję liczby procesów upadłościowych, należy mieć na uwadze dominujący udział w ogólnej liczbie podmiotów (REGON) osób fizycznych samodzielnie prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą. Przedsiębiorcy ci w sytuacji spadku popytu i problemów finanso-

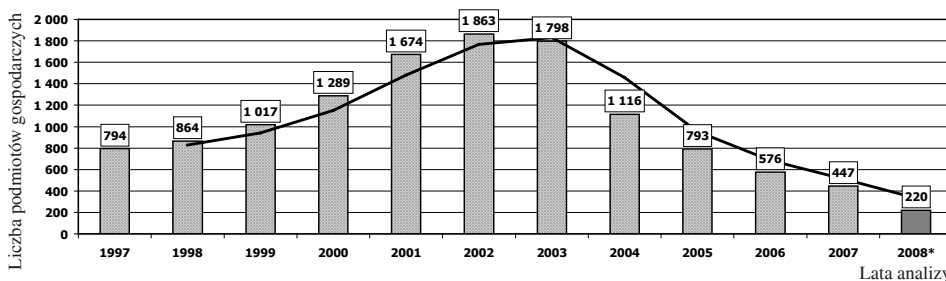
² Art. 21. 1. ustawy z 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (DzU z 2003 r., nr 60, poz. 535).

³ Art. 11. 2, ibidem.

⁴ Bank Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego wg klasyfikacji NTS w układzie 66 podregionów – wersja on-line na portalu internetowym: <http://www.stat.gov.pl/>.

Tabela 1. Postępowania upadłościowe w latach 1997–2007 i w I półroczu 2008 r.

Lata analizy	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008*
Postępowania upadłościowe i układowe	794	864	1017	1289	1674	1863	1798	1116	793	576	447	220
dynamika zmian (t_1-t_0)/ t_0	–	9%	18%	27%	30%	11%	-3%	-38%	-29%	-27%	-22%	–

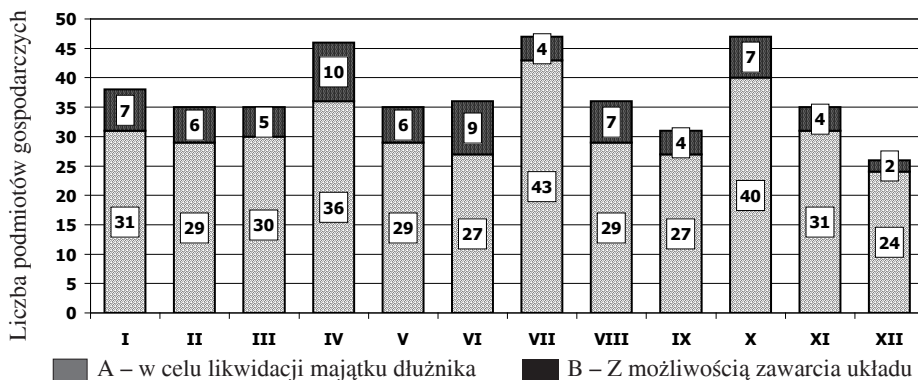

* – dane za I półrocze 2008 obejmują postanowienia o ogłoszeniu upadłości podane do publicznej wiadomości przez ogłoszenie w Monitorze Sądowym i Gospodarczym zgodnie z art. 53.1. Prawo upadłościowe i naprawcze (DzU z 2003 r. nr 60, poz. 535), które zostały opublikowane do dnia 31 lipca 2008 r. (MSiG nr 149/2008).

Źródło: Dane za lata 1997–2006 Coface Poland, od 2007 roku: badania własne na podstawie publikacji MSiG (2007: nr 12/2007–252/2007 i 2/2008–51/2008; 2008: 13/2008–149/2008).

wych wybierają zdecydowanie szybszą i prostszą w praktyce formę zamknięcia działalności gospodarczej – likwidację (na wniosek RG-1). Podczas gdy w 2007 roku z REGON-u wyrejestrowanych zostało 2359 spółek handlowych, to z bazy GUS-u aż 225 633 osoby prowadzące działalność gospodarczą. W tym samym okresie sąd gospodarczy zarządził wszczęcie postępowań upadłościowych względem 78 przedsiębiorców. Miesięczny rozkład orzeczeń sądów gospodarczych w sprawie ogłoszenia upadłości w roku 2007 został przedstawiony na wykresie 1.

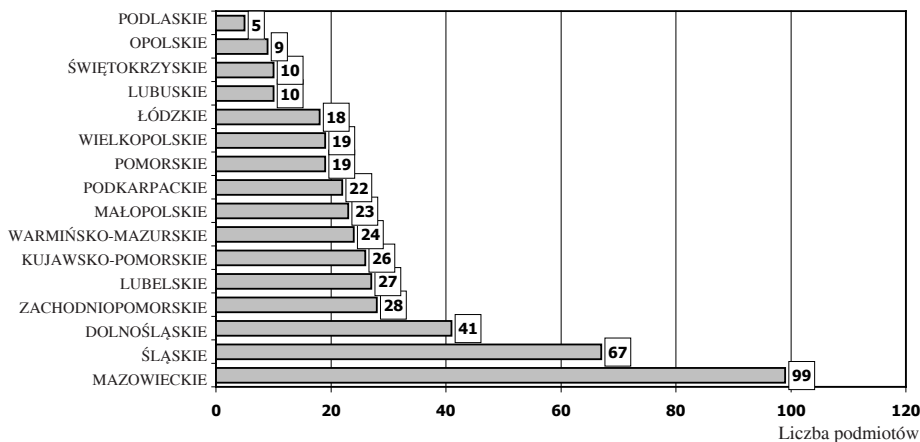
Z przedstawionych na wykresie 1 danych jednoznacznie wynika, że postępowanie upadłościowe w dominującej większości (84%) obejmuje likwidację majątku dłużnika. W analizowanym okresie tylko w przypadku jednej spółki cywilnej (na łącznie 6 postawionych w stan upadłości) dopuszczono możliwość zawarcia układu. Podobną zależność można było zaobserwować w przypadku: spółdzielni – 1 upadłość z możliwością zawarcia układu na 12 prowadzonych postępowań upadłościowych ogółem; spółek akcyjnych – 3 postępowania uwzględniające możliwość zawarcia układu na 34 toczące się postępowania; spółek jawnych – 2/15; spółek z ograniczoną odpowiedzialnością – 45/291; działalności gospodarczych – 15/78, przedsiębiorstw państwowych – 4/9; oraz stowarzyszeń kultury fizycznej – 0/2.

Wykres 1. Orzeczenia sądowe o upadłości w podziale na miesiące 2007 r.

Źródło: badania własne na podstawie danych: MSiG nr 12/2007–252/2007 i 2/2008–51/2008.

Postępowania upadłościowe w podziale administracyjnym Polski

Geograficzny rozkład upadłości w ujęciu bezwzględny pozwala stwierdzić, że najwięcej postępowań w przedmiocie ogłoszenia upadłości w 2007 roku odnotowano w województwie mazowieckim (99) oraz śląskim (67). Województwa te w skali ogólnopolskiej obejmowały procesami upadłościowymi odpowiednio 22% i 15% wszystkich toczących się w kraju spraw sądowych.

Wykres 2. Upadłości w Polsce w okresie 1–12.2007 w podziale administracyjnym

Źródło: badania własne na podstawie danych: MSiG nr 12/2007–252/2007 i 2/2008–51/2008.

Szczegółowa analiza rozkładu geograficznego orzeczeń sądu o wszczęciu procesu upadłościowego została przedstawiona na wykresie 2. (strona poprzednia)

Analizując skalę procesów upadłościowych w Polsce, należy również odnieść ich intensywność do liczby podmiotów zarejestrowanych w danym województwie. W ten sposób relatywizowana jest mapa postępowań upadłościowych względem faktycznego natężenia procesów gospodarczych w danym regionie kraju. W tabeli 2 przedstawione są dane dotyczące liczby zarejestrowanych w bazie REGON-u podmiotów w podziale na województwa. Na podstawie tych wielkości obliczony został udział firm upadłych w danym województwie w ogóle firm funkcjonujących na tym obszarze. Ponadto przeprowadzono badanie poziomu intensyfikacji procesów upadłościowych w poszczególnych województwach w relacji do poziomu tego zjawiska obserwowanego w roku 2007 w skali całego kraju (tabela 2). W tym celu wykorzystana została formuła LQ (z ang. *location quotient*) – wskaźnika lokalizacji.

$$LQ = \frac{\frac{\sum E_{ij}}{\sum E_j}}{\frac{\sum E_{in}}{\sum E_n}} \quad (1)$$

gdzie:

LQ – współczynnik lokalizacji,

E_{ij} – liczba firm upadłych w danym regionie (województwie),

E_j – łączna liczba firm w regionie,

E_{in} – liczba firm upadłych w całej gospodarce,

E_n – łączna liczba firm w gospodarce narodowej.

Dla potrzeb realizowanych badań przyjęto, że współczynnik LQ stanowi relatywną ocenę koncentracji danej grupy przedsiębiorstw w określonym regionie [E_{ij} / E_j] względem łącznej liczby firm przynależących do analizowanej zbiorowości w gospodarce w stosunku do wszystkich podmiotów funkcjonujących w gospodarce narodowej [E_{in} / E_n].

Współczynnik LQ jest powszechnie wykorzystywanym w geografii ekonomicznej oraz analizie ekonomicznej regionów wskaźnikiem, który służy do określania poziomu natężenia badanego zjawiska w danym regionie w relacji do całej gospodarki. Przyjmuje się, że $LQ > 1$ oznacza ponadprzeciętną koncentrację analizowanego zjawiska w danym regionie. Pomimo że w ujęciu bezwzględny najczęściej upadłości odnotowano w województwie mazowieckim (99) oraz śląskim (67), to jednak warto podkreślić, że w województwie warmińsko-mazurskim ($LQ = 1,75$) oraz lubelskim ($LQ = 1,47$) natężenie procesów upadłościowych w 2007 było najwyższe. Najniższy poziom koncentracji upadłości wystąpił w województwie wielkopolskim ($LQ = 0,44$) oraz podlaskim ($LQ = 0,46$). Spośród 16 analizowanych

województw 8 regionów charakteryzuje się ponadprzeciętnym poziomem intensyfikacji procesów upadłościowych ($LQ > 1$), natomiast w pozostałych 8 województwach odnotowano zdecydowanie niższy poziom wskaźnika koncentracji ($LQ < 1$).

Tabela 2. Postępowania upadłościowe w 2007 r. na tle podmiotów gospodarczych ogółem

Rok 2007	Liczba podmiotów postawionych w stan upadłości [A]	Udział w ogóle podmiotów upadłych [B]	Liczba podmiotów w sektorze prywatnym (REGON) [C]	Liczba podmiotów w sektorze publicznym (REGON) [D]	Łącznie podmioty [E]=[C]+[D]	Relacja upadłości do ogółu podmiotów [F]= [A/E]	Współczynnik lokalizacji [G]= [F]/[?A?E]
Upadłości w Polsce według województw							
Mazowieckie	99	22%	613 087	14 190	627 277	0,01578%	1,30
Śląskie	67	15%	408 698	18 715	427 413	0,01568%	1,29
Dolnośląskie	41	9%	290 359	17 949	308 308	0,01330%	1,10
Zachodniopomorskie	28	6%	202 212	8 538	210 750	0,01329%	1,10
Lubelskie	27	6%	145 353	6 161	151 514	0,01782%	1,47
Kujawsko-Pomorskie	26	6%	182 132	6 399	188 531	0,01379%	1,14
Warmińsko-Mazurskie	24	5%	106 453	6 605	113 058	0,02123%	1,75
Małopolskie	23	5%	284 992	8 853	293 845	0,00783%	0,65
Podkarpackie	22	5%	135 941	6 115	142 056	0,01549%	1,28
Pomorskie	19	4%	222 842	9 964	232 806	0,00816%	0,67
Wielkopolskie	19	4%	342 074	10 162	352 236	0,00539%	0,44
Łódzkie	18	4%	233 386	7 476	240 862	0,00747%	0,62
Lubuskie	10	2%	100 390	6 060	106 450	0,00939%	0,77
Świętokrzyskie	10	2%	103 006	3 898	106 904	0,00935%	0,77
Opolskie	9	2%	89 738	5 195	94 933	0,00948%	0,88
Podlaskie	5	1%	85 440	3 225	88 665	0,00564%	0,46
Łącznie	447	100%	3 546 103	139 505	3685608	0,01213%	–

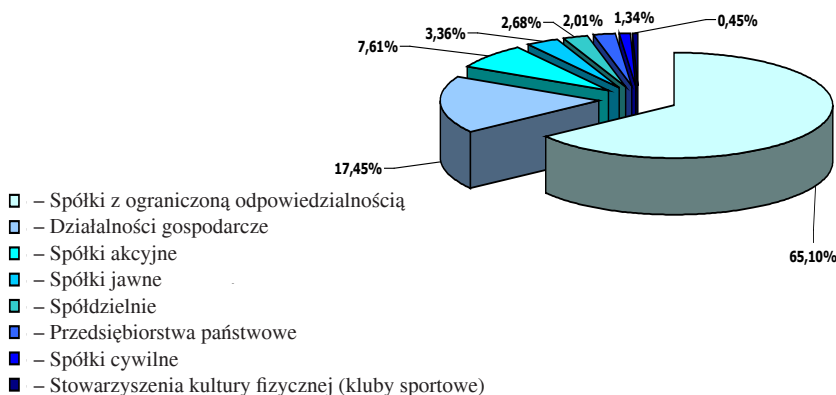
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych MSiG nr 12/2007–252/2007 i 2/2008–51/2008 i Banku Danych Regionalnych GUS (generowane z dnia: 20.10.2008 r.).

Postępowania upadłościowe według formy organizacyjno-prawnej

Spośród wszystkich ogłoszonych w 2007 roku postępowań upadłościowych najwięcej spraw sądowych dotyczyło spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (291 podmiotów). Na wykresie 3 przedstawiona została struktura upadłości według formy organizacyjno-prawnej.

W analizowanym okresie toczyły się postępowania w sprawie ogłoszenia upadłości 78 przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne, a także 34 spółek akcyjnych, 15 spółek jawnych, 12 spółdzielni, 9 przedsiębiorstw państwowych, 6 spółek cywilnych oraz 2 stowarzyszeń kultury fizycznej (kluby sportowe)⁵.

Wykres 3. Upadłości w Polsce w okresie 1–12.2007 wg formy organizacyjno-prawnej

Źródło: badania własne na podstawie danych: MSiG nr 12/2007–252/2007 i 2/2008–51/2008.

Postępowania upadłościowe w układzie sektorowym (PKD)

Istotnym obszarem analizy struktury danej zbiorowości w odniesieniu do badanego zjawiska jest określenie rodzajów i charakteru działalności gospodarczej. Celem takiej diagnozy jest identyfikacja tych newralgicznych sektorów gospodarki, wśród których odnotowano największą liczbę procesów upadłościowych. Warto jednak zaznaczyć, że zgodnie z wymogami formalnoprawnymi rejestracji działalności gospodarczej (dokonywanej w urzędzie gminy), wpis do ewidencji działalności gospodarczej zawiera zazwyczaj nie jeden, a wiele (często bardzo różnych) kodów PKD. Wniosek RG-1, będący doku-

⁵ Na podstawie badań własnych (publikacje MSiG).

Tabela 3. Upadłości w Polsce w 2007 roku według Polskiej Klasyfikacji Działalności

Upadłości w Polsce w 2007 r. według klasyfikacji działalności (rodzaju przedmiotu działalności)	Zakres kodów PKD (wg PKD 2004)	Liczba podmiotów	Udział w ogóle podmiotów upadłych
Sprzedaż hurtowa	5010A–5190Z	58	12,98%
Wykonywanie robót ogólnobudowlanych związanych ze wznoszeniem budynków, obiekty mostowe, rurociągi, instalacje elektryczne, wentylacyjne, centralne ogrzewanie i wodno-kanalizacyjne	4120Z–4545Z	39	8,72%
Produkcja maszyn biurowych, sprzętu AGD, lamp, zegarów, krzeseł mebli, gier i zabawek, ale także części i akcesoriów do pojazdów samochodowych, statków i silników, prądnic, lamp i odbiorników TV	2972Z–3663Z	33	7,38%
Leasing finansowy, pośrednictwo i działalność finansowa, zagospodarowanie, sprzedaż i wynajem, a także pośrednictwo i zarządzanie nieruchomościami	6521Z–7032Z	24	5,37%
Produkcja artykułów żywnościowych, wód i napojów bezalkoholowych	1511Z–1598Z	20	4,47%
Produkcja chemikaliów, wyrobów gumowych, opakowań z tworzyw sztucznych, szkła i materiałów ceramicznych, a także wykańczanie kamienia	2320A–2670Z	19	4,25%
Sprzedaż detaliczna	5010B–5261Z	19	4,25%
Produkcja narzędzi, zamków, urządzeń dźwigowych i chłodniczych, a także maszyn dla przemysłu	2862Z–2956B	16	3,58%
Produkcja tkanin, materiałów, gotowych wyrobów i ubrań, obuwia oraz dodatków do odzieży	1715Z–1930A	14	3,13%
Produkcja wyrobów tartacznych, stolarskich, z drewna, korka, słomy i tektury	2010A–2121Z	14	3,13%
Produkcja, odlewnictwo i obróbka żeliwa i stali, aluminium, metali lekkich i innych	2710Z–2852Z	12	2,68%
Transport pasażerski, drogowy, morski	6021B–6110A	10	2,24%
Działalność wydawnicza i poligraficzna	2211Z–2222Z	7	1,57%
Łącznie (powyższe klasy stanowią główne rodzaje działalności, w których miały miejsce upadki	–	447	64%

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych MSiG nr 12/2007–252/2007 i 2/2008–51/2008 oraz danych z Głównego Urzędu Statystycznego i Krajowego Rejestru Sądowego.

mentem rejestracyjnym w GUS-ie, uwzględnia zaś trzy podstawowe kody PKD, które powinny zostać podane podczas dokonywania wpisu działalności do Krajowego Rejestru Urzędowego Podmiotów Gospodarki Narodowej (REGON), przy zastosowaniu odpowiedniego kryterium⁶.

W związku z powyższym wiele przedsiębiorstw w ramach swojej działalności posiada kilka, a nawet kilkanaście kodów PKD. W przedstawianych badaniach autor uwzględnia wyłącznie jeden (subiektywnie wybrany przy rejestracji firmy) kod PKD, który został przez przedsiębiorcę określony jako podstawowy (przeważający). Trzeba jednak pamiętać, że praktyka gospodarcza wskazuje, że z upływem czasu profil biznesowy podmiotu może ulec zmianie, a firma niekoniecznie dokonuje korekty wpisu w GUS-ie. Niemniej jednak w tabeli 3 dokonano grupowania najczęściej występujących kodów PKD wśród przedsiębiorstw, które ogłosiły wszczęcie postępowania upadłościowego w 2007 roku⁷.

W 2007 roku najwięcej procesów upadłościowych toczyło się przeciwko przedsiębiorstwom, których podstawowy profil działalności wiązał się ze sprzedażą hurtową. Najwięcej podmiotów tej grupy (22 jednostki) jako podstawowy posiadało kod (PKD: 5190Z): pozostała sprzedaż hurtowa. Natomiast 9 firm tej grupy realizowało działalność związaną ze: sprzedażą hurtową paliw stałych, ciekłych, gazowych oraz produktów pochodnych (PKD: 5151Z). Sumarycznie najwięcej przedsiębiorstw upadłych w 2007 roku (15 podmiotów) posiadało również jako podstawowy kod działalności: wykonywanie robót ogólnobudowlanych związanych ze wznoszeniem budynków, a także 12 przedsiębiorstw, których kod (PKD: 3614A) wskazywał na: produkcję mebli pozostałą, z wyłączeniem działalności usługowej.

Zakończenie

Pomimo malejącego udziału przedsiębiorstw podlegających prawu upadłościowemu w strukturze zarejestrowanych w REGON jednostek gospodarczych, zjawisko upadłości z całą pewnością należy do tych obszarów życia gospodarczego, których monitoring i rzetelna analiza dostarczyć mogą wielu cennych informacji o kierunku zmian, w jakim podąża polska gospodarka wolnorynkowa. Starając się dokonać obiektywnej oceny przeprowadzonych badań, należy podkreślić, iż, aby w pełni zobrazować sytuację podmiotów, w których cyklu życia pojawił się kryzys (również niewypłacalności), należałoby

⁶ Pole 57 wniosku RG-1: Miernik zastosowany do ustalenia rodzaju przeważającej działalności (do wyboru): 1) przychody ze sprzedaży; 2) liczba pracujących; 3) działalność statutowa.

⁷ W badaniach struktury przedsiębiorstw, względem których w 2007 roku toczyło się postępowanie upadłościowe, przyjęto jeden kod PKD dla jednego podmiotu. Tabela 3 nie uwzględnia ponadto osób fizycznych samodzielnie prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą.

również uzupełnić prezentowane badania o branżową analizę struktury jednostek gospodarczych, które zostały zlikwidowane (wykreślone z rejestru REGON). Skala tych procesów w porównaniu z analizowaną procedurą upadłości jest bowiem nieporównywalnie większa.

Pamiętać należy również o tym, że nie wszystkie informacje jakościowe w tego typu badaniach statystycznych są możliwe do uogólnienia i jednoczesnego wyeksponowania. Bardzo często w polskiej praktyce gospodarczej dochodzi bowiem do świadomych oraz z góry zaplanowanych likwidacji prowadzonych działalności gospodarczych. Dokonywane jest to chociażby w celu obejścia przepisów związanych z preferencyjnym 2-letnim okresem składkowym w ZUS, jaki przysługuje osobom, które nie prowadziły przez ostatnie 60 miesięcy (5 lat) działalności gospodarczej, a także nie wykonują działalności gospodarczej na rzecz byłego pracodawcy, na rzecz którego przed dniem rozpoczęcia działalności gospodarczej w bieżącym lub poprzednim roku kalendarzowym wykonywały w ramach stosunku pracy lub spółdzielczego stosunku pracy czynności wchodzące w zakres wykonywanej działalności gospodarczej. Im większą będziemy posiadali jednak świadomość zmian zachodzących w gospodarce, tym elastyczniej i szybciej będziemy mogli reagować na nie oraz wykorzystywać naszą wiedzę w celu świadomego i konsekwentnego działania w ramach prowadzonej działalności gospodarczej.

Literatura

Bank Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego.

Coface Poland – raport o procesach upadłościowych w Polsce.

Monitor Sądowy i Gospodarczy nr 12/2007-252/2007 i 2/2008-51/2008.

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (DzU z 2003 r. nr 60, poz. 535).

Chosen Aspect of the Analysis the Structures of Bankruptcy of Enterprises in Poland in 2007

Summary

The author of the article presented the partial results of research concerning the bankruptcy of Polish enterprises in 2007. In this period, 447 firms bankrupted. They are described geographically by location quotient (LQ). The author also pointed out 13 categories of the most dangerous sectors. Furthermore, all of these firms are grouped according to the forms of their organization.